

Наукове обґрунтування на створення комплексної пам'ятки природи «Під Парашкою» на території Сколівського військового лісгоспу (землі без вилучення НПП «Сколівські Бескиди»)

У рамках впровадження проекту «Збереження карпатських пралісів», який впроваджується Українським товариством охорони птахів (представник міжнародної природоохоронної асоціації Bird Life International в Україні) за фінансової підтримки Франкфуртського зоологічного товариства (Німеччина), науковцями проведено обстеження території Сколівського військового лісгоспу (підпорядкування – ДП «Івано-Франківський військовий ліспромкомбінат»). Як показали результати обстеження, тут збереглися цінні в лісівничому та науковому відношеннях ліси, які потребують запровадження охоронного статусу. Для їх подальшого збереження пропонується створити комплексну пам'ятку природи «Під Парашкою» на території Корчинського лісництва Сколівського військового лісгоспу на площі 252,1 га. Означена вище площа, з огляду на локалізацію в межах хребта Парашки, є важкодоступною для транспортних засобів та ведення лісового господарства, тому існує реальна можливість щодо дотримання заповідного режиму в межах цієї території.

На запропонованій території переважають букові ліси, частка старовікових добре збережених лісів становить майже 55% (таксаційна характеристика насаджень наведена в додатку 1). Ці ліси мають надзвичайно важливе значення для збереження генетичної різноманітності не лише бука лісового (*Fagus sylvatica* L.), а й ялиці білої (*Abies alba* Mill.) та ялини європейської (*Picea abies* L.). Їхнє поновлення відбувалося включно природним шляхом без антропогенного втручання, що забезпечило збереженню різних гено-, фено- і екотипів лісових порід, які мають як екологічне, так і господарське значення.

Букові ліси відзначаються найбільшим фітоценотичним різноманіттям. За екологічними характеристиками місцезростань та фітоценотичними ознаками букові ліси поділяються на дві групи. До першої належать ценози, які займають основну площу та приурочені до евтрофних і мезотрофних місцезростань на транзитних та акумулятивних частинах схилів, входять високо- та середньопродуктивні, флористично багаті угруповання, які поширені на бурих ґрунтах з гумусом типу муль.

До другої групи, ценози якої займають мезооліготрофні та оліготрофні місцезростання на автономних і транслювіальних місцеположеннях переважно з вилугованими буроземами і з гумусом типу модер-муль, відносяться більшою частиною низькопродуктивні, флористично своєрідні букові угруповання, що наближені за видовим складом до смерекових лісів. Це так звані "кислі бучини" з підсоюзу *Luzulo - Fagenion*.

Тут, на території Корчинського лісництва, букові ліси займали найбільшу площу і були поширені від верхніх (найстарших) річкових терас до верхньої межі лісового поясу в смугах проходження попельської, головнинської, стрийської, кросненської світ.

Старовікові ліси Корчинського лісництва Сколівського військового лісгоспу зараз представлені старовіковими мішаними деревостанами за участю бука, ялиці, смереки, а почасти і явора (*Acer pseudoplatanus* L.) та в'яза (*Ulmus glabra* L.) у діапазонах висот від 620 до 1125 м н.р.м. Вони представлені такими типами лісу: вологі смереково-ялицеві бучини і суббучини, вологі буково-смерекові суяличини і яличини та вологі буково-ялицеві сушмеречини і смеречини. Деревостани переважно двоярусні, іноді – триярусні, складені всіма типотворюючими породами.

Фрагментарно поширені волога букова сушмеречина, волога чиста сушмеречина, сира смерекова суяличина. Типологічне різноманіття запропонованої для заповідання комплексної пам'ятки природи «Під Парашкою» таким чином є високим, оскільки

охоплює всю гаму чистих смерекових та мішаних за участю бука, ялиці і смереки типів лісу і типів деревостанів.

Деревостани з перевагою у складі бука - старовікові, сформовані трьома поколіннями дерев. Як правило, вони двоярусні, або триярусні. Верхній намет утворюють бук, ялиця, явір і смерека віком 130-190 років, у підлеглому ярусі вік цих порід сягає 60-120 років. Третій ярус - переважно добре розвинений підріст складом 8Бк 1Яв1Яц віком 30-35 років висотою 6-8 м і густотою 1-1,2 тис. шт/га. У вологих субучинах і бучинах висота бука у віці понад 130-140 років сягає у середньому понад 30 м, смереки – 31-33 м, ялиці 33-34 м. Середні діаметри бука дорівнюють 42-48 см, смереки – 40-46 см, ялиці 46-48 см. Деревостани відзначаються достатньо високою продуктивністю (350-650 м³/га у віці від 130 до 180 років) і стійкістю.

Найвищою продуктивністю відзначаються корінні деревостани у вологій буковій сусмеречині - у віці 124-134 роки запас сягає 468-640 м³/га. При цьому повнота деревостанів є в межах 0,5-0,6. Це свідчить про те, що потенційна продуктивність таких лісостанів є щонайменше на 20-30% вищою.

У лісівничих дослідженнях старовікові ліси та праліси вже тривалий служать моделлю для розробки наближених до природи методів лісівництва, котрі передбачають збереження видової різноманітності та генетичних ресурсів. У наближених до природних господарських лісах зараз намагаються впливати на природні процеси розвитку лісових насаджень тільки через мінімальні лісівничі втручання з метою забезпечення природного поновлення, отримання цінних крупномірних сортиментів, забезпечення сталої захисної функції лісу та інших його корисних функцій – водоохоронної, ґрунтозахисної, кліматотвірної тощо.

Безперервність функціонування таких старовікових лісів, близьких до пралісів, забезпечується циклічним формуванням і поступовим розвитком притаманних йому фаз розвитку – від природного поновлення, молодого лісу, жердняка, оптимальної і вибіркової фаз до старіння і розпаду. Старовікові ліси Корчинського лісництва наочно демонструють ці етапи розвитку лісу і тому є моделлю для вирощування лісів майбутнього. Вони відіграють дуже важливу екологічну роль в захисті ґрунтів від шкідливих ерозійних процесів, особливо в гірських умовах, виконують ґрунтозахисну, кліматоутворюючу й кліматорегулюючу роль та різноманітні санітарно-гігієнічні й оздоровчі функції. Перетворюючи поверхневий стік у внутрішньоґрунтовий, букові та мішані смереково-ялицево-букові старовікові ліси і праліси сприяють нагромадженню ґрунтових вод, які живлять численні джерела, потоки й річки. Влітку вони захищають ґрунт від висушування, створюючи своєрідний мікроклімат і позитивно впливаючи на клімат прилеглих територій. Мішані букові старовікові ліси і мішані смереково-ялицево-букові праліси є джерелом відновних рослинних ресурсів і унікальним фактором стабілізації довкілля.

Важливим компонентом старовікових лісів є наявність приполонинних біопол'ян (в комплексах приполонинних схилів та полонин) де трапляється субальпійська рослинність класу *Betulo-Adenostyletea*. На високогірних луках поширені ценози об'єднання *Calamagrostion*, які можна зарахувати до асоціацій *Poa-Deschampsietum* (з домінуванням *Deschampsia caespitosa* (L.) Beauv.), або, зрідка – з домінуванням *Poa chaixii* Vill. та *Calamagrostis villosa* (Chaix.) J.F.Gmel.

На приполонинних біопол'янах також поширені біловусові (*Nardeta strictae*) та звичайноожикові (*Luzuleta luzuloides*) рослинні угруповання. Окремі незначні фрагменти цих територій використовуються місцевим населенням як малопродуктивні сіножаті. У складі цих рослинних угруповань сформувалися оптимальні умови для зростання рідкісних рослин з Червоної книги України (2009) – представників родини орхідних (зозулинцевих), зокрема, пальчатокорінник травневий (*Dactylorchiza majalis* (Reichenb.) P.F.Hunt et Summerhayes), пальчатокорінник Фукса (*Dactylorchiza fuchsii* (Druce) Soó)),

билинець довгорогий (*Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br.), зозулині сльози яйцеподібні (*Listera ovata* (L.) R.Br.), любка дволиста (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), траунштейнера куляста (*Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.), псевдорхіс білуватий (*Pseudorchis albida* (L.) A.Löve et D.Löve).

На верхній межі лісу (1200-1250 м н.р.м.) трапляються надзвичайно цінні у флористичному аспекті фрагменти букового та горобинового криволісся з домінуванням у трав'яному ярусі безщитника розставленолистого (*Athyrium distentifolium* Tausch ex Opiz), а також вітрові форми ялинових суборів. Біля підніжжя гори Парашки зростає лінійна популяція вільхи зеленої (душекії) (*Duschekia viridis* (Chaix) Opiz). Ці угруповання є рідкісними як для НПП «Сколівські Бескиди», так і для регіону Бескидів загалом. На узліссях означених вище угруповань поширені види Червоної Книги України – любка дволиста (*Platanthera bifolia*), траунштейнера куляста (*Traunsteinera globosa*) та надзвичайно декоративна лілія лісова (*Lilium martagon* L.).

Хребет Парашки, що локалізований в центральній частині НПП «Сколівські Бескиди», практично цілковито знаходиться в межах господарської зони та оточений землями Сколівського військового лісгоспу, більша частина якого входить до складу НПП без вилучення земель у постійного лісокористувача. Лише південно-східна частина хребта з горою Корчанка (Магура), 1179 м н.р.м. межує з землями Крушельницького (північно-східні схили) та Бутивяльського (південно-західні схили) лісництв НПП, які також входять до складу господарської зони без вилучення земель у землекористувачів (землі запасу сільських рад). Ця обставина значною мірою ускладнює забезпечення повноцінної охорони флористичного й фауністичного різноманіття старовікових лісів і приполонинних угруповань.

Важливо, що на запропонованих для створення комплексної пам'ятки природи ділянках також є всі умови для тривалого відтворення популяцій тварин, характерних для Східних Бескидів, які зможуть бути привабливим предметом не лишень для наукових досліджень, але й розвитку екологічного туризму (залучення національних та міжнародних інвестицій для впорядкування інфраструктури цієї території). За матеріалами наукових досліджень (Bashta, 2002), на приполонинних біополянах хребта Парашки на гніздуванні та під час добування корму зареєстровано 12 видів птахів, більшість з яких занесені до списку Бернської конвенції (серед яких яструб великий (*Accipiter gentiles* L.), канюк звичайний (*Buteo buteo* L.), сич волохатий (*Aegolius funereus* L.), дятел звичайний (*Dendrocopos major* L.), крук (*Corvus corax* L.), або мають міжнародний природоохоронний статус SPEC – категорій. На цій території обліковано токовища глушця (*Tetrao urogalus* L.), що є надзвичайно важливим для збереження цього виду в Парку. Також ця територія служить місцем перебування видів ратичних тварин – оленя благородного (*Cervus elaphus* L.), козулі європейської (*Capreolus capreolus* L.).

Через хребет Парашки протягом останніх років зафіксовано міграцію окремих особин зубрів (*Bison bonasus* L.) майданської субпопуляції, яка відтворюється в НПП з 2009 р. за кошти міжнародних донорів та обласного фонду охорони навколишнього середовища у Львівській області.

Створення комплексної пам'ятки природи в Корчинському лісництві Сколівського військового лісгоспу на площі 252,1 га істотно сприятиме зменшенню фрагментації екосистем НПП «Сколівські Бескиди», а також дозволить об'єднати його частково розмежовані лісові масиви, які локалізовані в різних функціональних зонах, передусім, господарській. Ця комплексна пам'ятка природи є природним коридором до трьох кварталів Крушельницького лісництва (кв. 22, 26, 30), які входять до заповідної зони НПП. Таким чином, можна буде об'єднати важливі урочища заповідної зони, зони регульованої рекреації та господарської в одному екологічному коридорі, що забезпечуватиметься природоохоронним режимом НПП. Уся ця територія входить до

складу Карпатської екологічної мережі і є важливою умовою збереження ландшафтного та біологічного різноманіття Карпат, і, зокрема, важливих ділянок старовікових букових лісів та фрагментів букових пралісів.

Створення на території Корчинського лісництва Сколівського військового лісгоспу комплексної пам'ятки природи на площі 252,1 га сприятиме не лише захисту старовікових лісів й приполонинних комплексів в межах Сколівських Бескидів, але й забезпечить охорону рідкісних видів рослин, тварин і рослинних угруповань цієї території. Окрім цього, збережені рослинні формації, передусім, лісові угруповання, є ядрами екологічної мережі та еталонами для ведення лісового господарства з метою відтворення лісових фітоценозів за типом корінних угруповань.

**Провідний науковий співробітник
відділу екосистемології
Інституту екології Карпат НАН України,
старший науковий співробітник
кандидат біологічних наук**

О.Г. Марискевич

О.Г. Марискевич

**Доцент кафедри екології
Національного лісотехнічного
університету України,
кандидат сільськогосподарських наук**

М.В. Чернявський

**М.В. Чернявський
Начальник відділу кадрів
Національного лісотехнічного
університету України**

Львів, 24.02.2016 р.

02 2016 р. *Л.Лех*